Interview. Den store danske oplysningspræst i Norge, Jacob Nicolai Wilse, har fået sin biografi. Den norske filosof Tore Stubberud har skrevet en bog, der er en sørgesang over den mistede ytringsfrihed.

En pessimist om en optimist

Den norske forlægger, filosof, forfatter og bonde Tore Stubberud. FOTO: HELGE MIKALSEN/VG

Jacob Nicolai Wilse (1735-1801)
ILLUSTRATION: VEBJØRN SAND

Af JON HUSTAD

»Firehundreaarig Natten ruged over Abekatten,« skrev Henrik Ibsen i *Peer Gynt*. Men helt så sort var natten ikke, og desuden fik vi kartofler. Og når snakken nu er om kartofler, fandtes der næppe nogen større kartoffelpræst end danskeren og professoren og topografen og geografen og meteorologen og historikeren og naturforskeren – listen bliver ved og ved – Jacob Nicolai Wilse (1735-1801). Bortset fra alt det andet drev han også landbrug og fik 21 børn, og indimellem fik han også tid til i grove træk at skabe Østfolds identitet.

Og det er netop i Østfold, Norges mest frugtbare amt og med grænse til Sverige, at forfatteren, filosoffen, bonden og forlæggeren Tore Stubberud bor på gården Kullebund. Nu har han skrevet biografien om Wilse. *En oplysningsmann*, som bogen hedder, udgiver han i øvrigt på sit efterhånden store og meget indbringende forlag Valdisholm. Stubberud er noget så usædvanligt som en rig bonde og forlægger. Man kommer ikke udenom, at han måske er lige så interessant som Wilse, som vi vender tilbage til. Wilse er død, men Stubberud lever, og det er ham, vi er kommet for at interviewe.

Stubberud var i 1970erne og 1980erne den norske filosofis store hvide håb, i det mindste for os med et konservativt og – i mangel af et bedre ord – reaktionært sindelag. Han var manden, som både den intellektuelle og knap så intellektuelle venstrefløj hadede. Problemet var bare, at hans cv var uangribeligt. Han var magister i litteraturvidenskab fra universitetet i Oslo, havde studeret filosofi i Paris, været fransk statsstipendiat i Caen, norsk statsstipendiat ved universitetet i Oslo, anerkendt journalist ved Morgenbladet, redaktør af tidsskriftet Kontinent Skandinavia (hvor blandt andre Per Stig Møller var en central bidragyder); han skrev gang på gang om de uhyrlige overgreb på østeuropæiske dissidenter og var ven med så mange verdensberømte filosoffer og forfattere, at enhver norsk bondestudent fik mindreværdskomplekser. Og sidst, men ikke mindst, var han forfatter til bogen *Anti-Marx*, hvori han præsenterede et norsk og dansk publikum for »den nye« franske filosofi, som i bund og grund handlede om at gøre oprør mod Marx. Bogens danske titel var i øvrigt bedre: *Marx er død, men marxisterne lever. Om de nye filosoffer.*

DET er flere år siden, jeg sidst har besøgt Stubberud, og som sædvanlig kan jeg ikke huske vejen. Jeg må bede en nabo om hjælp. Svaret bliver en uhyre kompliceret beskrivelse af, hvordan jeg skal køre derned fra Oslo. Den slutter som følger: »Til sidst kører du ind i en mørk skov, og derfra må du klare dig selv.« Jeg har en GPS og kan bare taste »Kullebund« på den – tror jeg i hvert fald. Men selvfølgelig ender jeg et andet sted med et lignende navn og er nødt til at ringe til Stubberud, som giver sig til at bande. »Det er kort- og matrikelstyrelsens fejl.« Her følger en længere teoretisk forklaring på, hvorfor alle, der arbejder i den norske kort- og matrikelstyrelse, har et essentialistisk sprogsyn baseret på nynorsk og forsøger at udrydde alle spor efter danskertiden.

»For mig har det været en terapi at undersøge Oplysningens historiske idé, samtidig med at jeg ikke selv praktiserer den ytringsfrihed, som nødvendigvis må ligge til grund for Oplysningen.«

Jacob Nicolai Wilses videnbegær bragte ham i kontakt med store personligheder; her et brev fra 1763 til den svenske naturforsker Carl von Linné – på fransk!

Da jeg langt om længe finder frem til gården inde i skoven – en gård, som Stubberud har lejet ud, men hvor han før i tiden har avlet franske økologiske limousinekøer til de dyreste restauranter i Oslo – parkerer jeg på husets bagside. Det betyder, at jeg skal igennem stuerne i det store stuehus. Der er kunst overalt, og sofaerne er store og dybe. Men først skal jeg høre på en redegørelse for den telefonsamtale, han lige har haft med den norske kort- og matrikelstyrelse, nærmere betegnet en sagesløs bureaukrat, som han har skældt hæder og ære fra.

– Jeg har ladet mig fortælle, at Jørgen (Stubberuds søn og nu forretningsadvokat med Rusland som speciale, red.) plejede at vække Milan Kundera, når han lå og havde tømmermænd her i stuen?

»Ja, det passer, at Jørgen som regel måtte vække ham, men jeg tror nu ikke, at han nødvendigvis havde tømmermænd. Men hør her, jeg har haft et godt liv. Jeg har fået lov til at være venner med nogle af verdens bedste hjerner. Jeg har været meget privilegeret.« Her fortæller Stubberud en historie om Eugène Ionesco, men den kommer ikke igennem censuren.

Netop censur er et gennemgående tema i biografien om Wilse, som forsøgte at narre censuren i København i 1779, dog uden ret meget held. Men før jeg får lov til at tale om censur, vil Stubberud fortælle, hvor dygtig Wilse var som korttegner. Den, som læser dette interview, må dog læse biografien for at finde ud af det.

– Hvordan gik det til, at et geni som Wilse endte her i Østfold og Norge?

»Simpelthen fordi han ikke havde råd til at studere medicin og fysik. Hans far havde bestemt, at han skulle være præst. At være præst dengang svarede sådan set til at være politiker i vore dage. Kommer du først i Stortinget, er du forsørget. Og blev du præst dengang, fik du et embede og en gård, og så havde du mulighed for at forsørge dine koner. Wilse havde tre. Den midterste kom for øvrigt fra min nabogård, og en af hans døtre boede her på gården. Her ser du forbindelsen mellem gården og en mand som Wilse, der var et stort navn i Berlin. Skoven, som jeg nu ejer, tilhørte hans svigerfar nummer to. Wilse beskriver faktisk min skov, ligesom han beskriver sandet, der blev brugt til at fremstille okkerfarve med. Han kritiserer skovdriften på gården, han opretter Norges første vejrvarslingsstation, og han rejser ud i Europa og forsøger at grundlægge et universitet, ikke bare et almindeligt universitet, men et universitet med plads til kvinder.«

LAYOUT: ANETTE RIEMANN KORREKTUR: LISBETH RINDHOLT

Det skal tilføjes, at Wilses universitetsidéer ikke bar frugt før ti år efter hans død. Han indkaldte til et nationalt møde i 1793, hvor spiren til Norges første universitet, der blev oprettet i 1811, blev lagt. Han havde større succes som meteorolog. Hans *Meteorographia compendiosa* fra 1778 var et banebrydende værk for meteorologien som selvstændigt fagområde. I kompendiets form udarbejdede han her det første detaljerede system til at beskrive vejret i en given periode med specielle vejrsymboler. En række statistiske størrelser kunne dermed nedfældes og bearbejdes på en overskuelig måde. Symbolerne blev anvendt i det allerførste verdensomspændende observationsnetværk organiseret af Societas Meteorologica Palatina i Mannheim. Spydeberg, hvor han en overgang havde været præst, var en af netværkets 39 stationer. Fra kurfyrsten i Pfalz fik han tilsendt to termometre, tre barometre samt et deklinatorium, og fra 1783 og frem sendte han regelmæssigt vejrobservationer til selskabet i Mannheim.

Netop Spydeberg er centralt placeret i det, han i Norge måske er bedst kendt for, nemlig som utopist. I over ti år arbejdede Wilse på et enormt oversigtsværk om Spydeberg, og i det sidste kapitel fremlægger han en vision om Norge i 2000. Det blev antaget af professorerne, altså de censuransvarlige i København, men da han senere forsøgte at smugle en ny og farligere version af utopien forbi censuren, gik det galt.

– Reflekterede han over censurens væsen, forestillede han sig en tid uden censur? En tid, hvor mennesker kunne tænke frit?

»Nej. Men han var en norsk national strateg, før vi fik nationale strategier. Han drømte om at opbygge en enorm national viden. Han forestillede sig ikke kun et nationalt norsk universitet, men havde planer om et endnu større universitet i Tyskland, en idé, han var lige ved at få realiseret med tysk kapital. Han skriver, at han elsker lærere, elsker biblioteker, men samtidig er han meget optaget af dansk patriotisme. For ham kommer lyset altid fra København. Han er ikke nationalist, men balancerer mellem sekularisme, religion, kongen og naturvidenskab. Folket skal have kundskaber, men bønderne skal ikke have for mange, for så bliver de genstridige og for lidt arbejdsomme. Fuld ytringsfrihed kan han derfor ikke gå ind for.«

WILSE levede i evig frygt for at blive anklaget for majestætsfornærmelse. Han skriver i *Spydebergs Beskrivelse*, at han faktisk ragede uklar med censuren, men at det blev glattet ud. I den oprindelige udgave af bogen om Spydeberg giver han i kapitel 53 som nævnt en beskrivelse af Norge i 2000. Den blev godkendt af censuren, men i 1779 skriver han en ny og opdateret utopi og påstår på titelbladet, at det er den samme som i det oprindelige værk. Han satser på, at censuren vil tro på, at der er tale om den samme version.

I 1779-versionen skriver han, at nutiden er »gravid« og »fuld af fremtiden«, fortæller Stubberud.

»Men det betyder, at fremtiden kan erstatte det, som findes her og nu. Og det betyder igen, at der falder en skygge over kongen og nutiden. Historien kan finde en ny og bedre retning. Han skriver også, at 'Skiemte-Skrifter' er tilladt, og han beskriver overdådige biblioteker og universiteter. Denne vision får han på et fjeld i Spydeberg efter at have mødt en gammel mand, der giver ham en drømmedrik, som sætter ham i stand til at se Norge i 2000. Men at nogen kan finde på at sige, at Norge i 2000 er et bedre samfund med god folkesundhed og nye maskiner og alt muligt andet, at nogen kan være så fræk, er i sig selv grund til, at statsmagten må slå ned på det. Andre visioner er helt rabiate; han ser blandt andet for sit indre blik to personer, der selvfølgelig er Norge og Danmark, og hvor den ene bliver tappet for blod, som så bliver overført til den anden, der er fed og blank, gennem en tragt. Jeg er dog meget kritisk over for påstande om, at dette skulle føre frem til 1814. Der er så mange variationer i hans idéer. Nogle af dem fører den ene vej, andre den anden.«

Her skal det nok understreges, at vi ikke ved, hvorfor censuren i København slog ned på denne utopi. Censuren begrundede aldrig sine afgørelser.

STUBBERUD og forlaget Valdisholm har udgivet to bøger dette efterår. Stubberuds biografi om Wilse og et udvalg af Wilses skrifter. Et nærliggende spørgsmål er, om Stubberud gør det, fordi han selv efterhånden har trukket sig ud af norsk politisk debat efter i flere år at være blevet fordømt for sine konservative anskuelser.

»At nogen kan finde på at sige, at Norge i 2000 er et bedre samfund med god folkesundhed og nye maskiner og alt muligt andet, at nogen kan være så fræk, er i sig selv grund til, at statsmagten må slå ned på det.«

– Når du skriver så meget om ytringsfriheden på Wilses tid, og hvordan det var for ham at leve med censuren, mener du så, at vi har fuld ytringsfrihed i vore dages Norge?

»Nej. Når jeg har brugt så lang tid på disse to bøger – tre år alene på biografien – er det på en måde et filosofisk og litterært udtryk for min egen resignation. Jeg kan ikke deltage i den offentlige debat, og det skyldes selvfølgelig islam og indvandringen. Går man for vidt og siger noget, der er forkert, kommer hadet og raseriet. For mig har det været en terapi at undersøge Oplysningens historiske idé, samtidig med at jeg ikke selv praktiserer den ytringsfrihed, som nødvendigvis må ligge til grund for Oplysningen. Jeg har en særlig skræk. Jeg mener ikke, at man skal fare ud og skælde ud på alle verdens religioner, men se bare på karikaturtegningerne i Danmark og Lars Vilks i Sverige; der er efterhånden skabt et raseri og et klima, der – med et citat af Mallarmé – kun kan føre frem til ét spørgsmål: 'Er tiden blevet sådan, at det eneste, man kan gøre, er at gå ned i kælderen og hugge sin egen gravsten ud?' Jeg bryder mig ikke om al den snak om universelle rettigheder, der indebærer, at ethvert barn har de samme rettigheder til at leve i Norge som vores egne børn. Eller for at sige det med et Proudhon-citat, som Carl Schmitt bruger i *Det politiskes begreb*: 'Den, der påberåber sig menneskeheden, er en bedrager.'«

Her bliver samtalen så mørk, at interviewet må afsluttes.

Oversat fra norsk af Claus Bech

BRIDGE

Af Peter Lund

Tænk i stik 1

Betydningen af stik 1 bliver overset af selv rutinerede spillere. Når de ser bordet efter udspillet, så sker det ofte, at spilfører hurtigt beder om et kort. Senere i spillet viser det sig en gang imellem, at det første tilspil var forkert. Derfor bør *alle* i stik 1 tage en pause. Spilfører for at planlægge spillet, men i denne pause får modspillerne også en mulighed for at planlægge, hvordan de vil spille imod. Jeg har i dag fundet to spil, hvor det første stik er afgørende for kontrakten. Du kan selv prøve kræfter med dem.

Syd/Alle	♠ B 10 9 6 4 2 ♥ E B 5 ♦ 8 ♣ E B 6	
♠ 5 ♥ 10 9 8 ♦ B 9 6 5 4 ♣ 8 5 4 2	N V Ø S	♠ 7 3 ♥ D 7 4 3 ♦ E 10 7 3 ♣ D 10 9
	♠ E K D 8 ♥ K 6 2 ♦ K D 2 ♣ K 7 3	

VEST	NORD	ØST	SYD
			2ut
Pas	3♥	Pas	4♠
Pas	6♠	Pas	Pas

2ut var 20-21 HP, 3♥ overføring, og Syds spring til 4♠ viste maksimum og 4-farve. Lidt optimistisk af Syd med 4-3-3-3 fordeling, men samme meldeserie ved begge borde i en holdkamp og samme udspil: ♥10.

Ved det ene bord prøvede Syd den "gratis" knibning med ♥B, der gik via damen til ♥K. Derefter ♠E, spar til bordet og ♦8. Hvis Øst stikker med ♦E, er der 12 topstik, så Øst lagde korrekt lavt, og ♦D vandt stikket. Syds to rudere kan nu trumfes på bordet, men det 12. stik kræver ♣D i plads: Én ned.

Ved det andet bord indså Syd, at ♥D sandsynligvis var hos Øst, og at ♥B kunne blive et vigtigt kort. Han lagde lavt og stak med ♥K. Igen to gange spar og ♦8, hvor Øst faldt fra. Derefter trumfede Syd ♦2, spar til hånden og ♦K, hvor han fra bordet kastede ♣6. Øst var nu slutspillet! Han måtte give Syd det 12. stik ved enten at spille fra en af sine damer eller ruder til dobbeltrenonce.

Øst/N-S	♠ K D 3 ♥ E 4 ♦ 10 9 4 2 ♣ 9 8 6 2	
♠ 8 7 5 ♥ 2 ♦ E K 3 ♣ E D 10 5 4 3	N V Ø S	♠ - ♥ D B 10 9 7 5 3 ♦ B 7 6 5 ♣ B 7
	♠ E B 10 9 6 4 2 ♥ K 8 6 ♦ D 8 ♣ K	

VEST	NORD	ØST	SYD
		4♥	4♠

Vest angriber med ♥2, og det ser godt ud fra Syds stol. Han har 9 topstik, og det 10. kræver blot trumferne 2-1, så kan hans hjerter-taber trumfes på bordet. Her spiller mange for hurtigt. De stikker med ♥E og trækker ♠K, hvorefter de opdager problemet – og nu er det for sent!

Hvis trumferne er 3-0, hvordan kan du vinde 4♠? Eneste chance er da, at du kan rejse det 10. stik i ruder. Det kræver mange indkomster på bordet, og derfor skal du bevare ♥E som indkomst. Altså ♥2 til ♥K, spar til kongen, og nu en lille ruder til ♦8 og ♦K. Trumf igen fra Vest til ♠B. Syd fortsætter med ♦D til Esset. Vest spiller nu ♣E og klør til trumf. Spar til damen og ♦10 fra bordet. Hvis Øst lægger lavt, kaster du din hjerter-taber, og hvis Øst dækker med ♦B, så trumfer du, og ♦9 er det 10. stik med ♥E som indkomst.

SKAK

Af Peter Heine Nielsen

Livsværk

Efter godt 39 år som redaktør på Skakbladet har Thorbjørn Rosenlund valgt at gå på pension. Dansk Skak Unions medlemsblad har en stolt tradition, som Thorbjørn har formået at vedligeholde og forny igennem et fuldt arbejdsliv som redaktør. Skakbladet havde med Aaron Nimzowitch og Bent Larsen skribenter fra verdenseliten, og såvel på det skaklige som det sproglige plan videreførte Rosenlund bladets høje niveau, i lange perioder stadig med Bent Larsen som den førende skribent. Skakbladet blev for dem, der siden blev landets stærkeste spillere, essentielt for den helt afgørende formidling af Larsen. Curt Hansen, Sune Berg Hansen og jeg fulgte traditionen og blev selv siden flittige skribenter. Personligt har redaktørens netværk haft en helt særlig værdi, da han både gav mig idéen til samt fik Larsens accept af en slags træningsophold i Buenos Aires. Det blev til i alt fire besøg hos dansk skaks store mentor, hvilket fik en afgørende betydning i min skaklige udvikling som spiller og siden træner. Skakbladet er dog på ingen måde kun om eller af eliten, men et alsidigt medlemsblad hyldende princippet om, at skak skal være på mange måder.
Hvor Skakbladet kan få det hårdt uden sin redaktør, klarer denne sig nok fint uden bladet. Man kan håbe på, at der nu ud over familieliv og sejlads bliver mere tid til skakkarrieren. Thorbjørn repræsenterede Danmark ved OL i 1976 som spiller og vil fremover forhåbentlig være at finde på vores landshold ved senior-VM. At han stadig slår en proper næve, så man ved senior-EM i 2013:

Thorbjørn Rosenlund – Hubert Koller

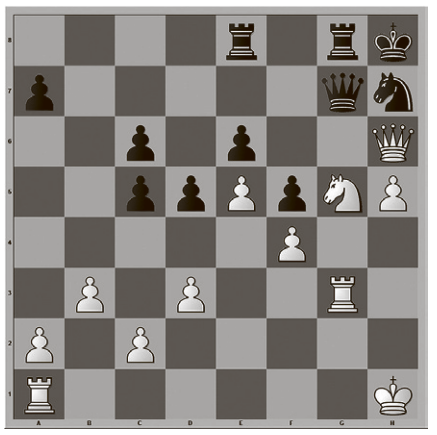

Dronningeafbytning virker umiddelbart uundgåelig, men: **28.Tag1!** udnytter, at 28... Dxh6 29 Sf7+!er mat. **28...De7!?** I håbet om 29 Sxh7?? Dh4+! **29.Kg2! Dg7 30.Kf2!** Samme tema som i diagramstillingen, og da nu 30...De7 31 Sxh7+! vinder for hvid, da hans egen konge er kommet i sikkerhed, opgav sort.

London Chess Classic har på få år etableret sig som en af verdens absolutte topturneringer. At Magnus Carlsen og Sergej Karjakin naturligt sagde fra så kort tid efter VM-matchen blev blot en af den slags udfordringer man løser, hvorfor de resterende 8 i verdens top 10 stillede til start! Turneringen centrerer omkring de samme sponsorer, der også støtter skoleskakboomet i London, og man gør meget ud af at give børnene oplevelser og direkte adgang til verdensnavnene. USA vandt skak-OL, og den dominans manifesterer sig i London. Efter 5 af de 9 runder fører Wesley So, med Hikaru Nakamura samt Fabiano Caruana et halvt point efter. Feltet er dog ekstremt tæt, hvor kun 1 point adskiller 2.- og 9.-pladsen. Undtagelsen er eksverdensmester Veselin Topalov, der kun har et ½ point. Bulgareren har flere gange været dømt ude af verdenseliten for at komme stærkt igen, men lægger selv ikke skjul på, at hans ambitioner er dalet, og nu ser resultaterne ud til at følge efter.

LAYOUT: ANETTE RIEMANN KORREKTUR: LISBETH RINDHOLT, FLEMMING GERTZ